

حذف صفر از پول ملی؛ مزایا و معایب

اشاره:

طی چند سال گذشته و خصوصاً در ماههای اخیر، مقام معظم رهبری تأکیدات بسیار جدی بر لزوم تلاش گسترده علمی و عبارتی یک بسیج علمی در سطح کشور داشته اند. طی یک بررسی، تعداد بیانات معظم له در این خصوص بالغ بر ۲۳۸ جمله، عبارت یا سخنرانی بوده است. مقام عظمای ولایت تحقیق و تلاش علمی را عزت بخش، ضامن اقتدار ملی و محور توسعه برای کشور دانسته اند. در این راستا واحد علمی و پژوهشی بسیج بانک تجارت سعی دارد در کنار وظایف و ماموریتهای محوله گذشته، با بررسی مسایل گوناگون حیطه نظام اقتصادی و خصوصاً بانکی در این سنگر جدید گام بردارد.

مقدمه:

پول نه تنها واسطه مبادلات اقتصادی است بلکه بر هویت ملی شهروندان و اقتدار دولت نیز تاثیر می گذارد و می تواند به عنوان ابزاری برای تحکیم آن به شمار رود. امروزه مشکلاتی برای کنترل سیاستهای پولی وجود دارد و حذف صفر از پول ملی می تواند بعنوان بخشی از بسته اصلاحات اقتصادی به شمار رود. حذف صفرها به خودی خود نمی تواند در مهار تورم مفید باشد. این عمل باید در چارچوب یک سلسله اصلاحات مهم اقتصادی انجام شود.

در برخی موارد این سیاست جواب می دهد و حذف صفر می تواند در بلند مدت جلوی افزایش تورم را بگیرد ولی در برخی موارد نیز حذف صفر قادر به کاهش تورم نیست. آرژانتین و برزیل نمونه های بارزی از این مساله در دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ به شمار می روند. از طرفی تا کنون اقدامات زیادی جهت حذف صفر از پول ملی در کشورها اتفاق افتاده است. در برخی موارد نیز دولتها به تدریج سیاست حذف صفر را اتخاذ کرده اند بنحوی که اجرای آن بیش از ده سال طول کشیده است.

تاریخچه:

در قرن نوزدهم، دولتها وقتی با کمبود طلا و نقره روبرو می شدند، ارزش پول ملی خود را تعدیل می کردند. حذف صفر از پول ملی کشورها تاریخچه بلند مدتی در کشورهای در حال توسعه دارد. طی سالهای ۱۹۶۰ تا کنون بیش از ۷۰ مورد حذف صفر از پول ملی در کشورهای در حال توسعه انجام شده است. کره جنوبی از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷ در خصوص آثار و تبعات اقتصادی حذف صفرها از پول ملی خود تحقیق و بررسی های لازم را انجام داد. در سال ۲۰۰۵ نیز، ترکیه، رومانی و تعداد دیگری از کشورها به بررسی این موضوع پرداختند.

چرا دولتها صفرهای پول ملی خود را حذف می کنند؟

زمانی که ارزش پول به جای طلا و نقره توسط اعتماد عمومی مردم حفظ می شود، دولت ها مسئولیت سنگینی برای حفظ ارزش و جایگاه پول ملی دارند. یکی از مواردی که موجب حذف صفر پول ملی می شود، تورم است. رشد نقدینگی و افزایش عرضه پول موجب رشد تورم می شود و ممکن است دولت بتواند با حذف صفر از پول ملی، جلوی افزایش تورم را بگیرد. کشورهایی چون بولیوی و ترکیه در سالهای اخیر با حذف صفر از پول ملی خود در شرایطی که تورم بسیار سنگینی را تجربه می کردند، نمونه بسیار خوبی از خنثی کردن اثرات تورم هستند.

بر اساس مدل های آماری، تورم و نرخ ارز شاخص های تاثیر گذاری در حذف صفرهای پول ملی به شمار می روند. در واقع ارتباط معنی داری بین نرخ تورم، نرخ ارز و حذف صفر از پول ملی وجود دارد و این مساله به خوبی در مدل های اقتصادسنجی به چشم می خورد.

دلایل لزوم حذف صفر از ریال

اگر بخواهیم از ضرورت های حذف صفر از پول ملی مطلبی بیان کنیم باید به نقاط قوت این طرح که در سطرهای آتی می آید بپردازیم. لیکن بطور کلی می توان به لزوم افزایش راندمان نقش اجتماعی و اقتصادی پول، کاهش هزینه ها و اتلاف وقت و تسریع در فعالیتهای اقتصادی، ایجاد تناسب بین قدرت خرید پول ملی و حجم پول در گردش اشاره کرد که در صورت اجرای صحیح طرح می تواند مانع افزایش تورم و یا حتی کاهش آن گردد. بهر حال در حال حاضر واحد پولی ریال بدلیل قدرت کم آن و دوگانگی نام واحد پولی در ایران در زندگی مردم کاربرد چندانی ندارد، از طرفی در دادوستدهای روزانه و فعالیتهای بازارهای مختلف اقتصادی کشور کلمه تومان با مفاهیم واحدهای مختلف بکار برده

می شود مثلاً در عرف یک تومان که معادل ۱۰ ریال می باشد بجای ۱۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال، در جای دیگر به جای ۱۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال و در حجم های بالاتر بجای ۱۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال بکار گرفته می شود. علی ایحال امروزه واحد پولی ریال نسبت به تومان در زندگی مردم نقش چندانی نداشته و از طرفی دادوستد روزانه مردم بیشتر با تومان انجام می شود و ارتباط قیمت ها با ریال برای جامعه قابل لمس نیست. همچنین ارزش قائل نبودن برای اسکناس در حال حاضر سبب شده آن را مجاله کنیم، روی آن بنویسیم و سبب استهلاک زود هنگام آن شویم. سالانه ۶۰۰ تا ۷۰۰ میلیون برگ اسکناس در کشور بعلت نگهداری و استفاده نامناسب امحاء و با هزینه بیش از ۲۸ میلیارد تومان اسکناسهای جدید جایگزین می شوند. در حال حاضر سرانه اسکناس در کشور ۱۰ برگ است. حال آنکه این سرانه در اروپا ۱۰ تا ۱۲ برگ می باشد. یکی از مباحثی که در این راستا مطرح است، توصیه به رواج و توسعه کارت های اعتباری بجای حذف صفر از پول ملی است. در این خصوص باید گفت در کشورهای صنعتی جهان هم که کارت های اعتباری بیشتری کاربرد را دارند، باز هم اسکناس در دست مردم وجود دارد با این تفاوت که تعداد آن نسبت به وضعیت ما کمتر است. با این حال باید به دنبال توسعه استفاده از کارت پول های الکترونیکی و همچنین شیوه های پرداخت غیر حضوری نیز بود و کلاً شیوه مصرف و نقش پول در مبادلات مورد بازبینی قرار گیرد.

اجرای طرح حذف صفرها در چه زمان، با چه روش؟

پیش از اقدام برای حذف صفر از پول ملی باید شرایط اقتصادی کشور بصورت ویژه بررسی شود. باید توجه داشت حذف صفرها بدون اصلاحات اقتصادی به مهار تورم کمک نمی کند و در بسیاری از کشورها مثل شیلی و کرواسی، سیاست حذف صفر پس از اجرای سیاست های تثبیت اقتصادی انجام شده است. علی ایحال پس از آماده سازی زیرساخت های اجرایی این طرح از جمله ضریب تبدیل پول جدید به واحدهای کوچکتر پول، نحوه قیمت گذاری کالاهای خرد و همچنین در نظر گرفتن موضوع بسیار مهم شاخص های به ظاهر غیراقتصادی مثل ابعاد روانی این عمل، توانایی مردم در بکار گیری پول جدید و اقبال مردم، این کار اجرایی گردد. در این راستا بهتر است قبل از هر اقدام افکار عمومی آماده و به مردم برای تطبیق با شرایط و پول جدید فرصت داده شود. عبارتی بهترین راه برای موفقیت حذف صفر از پول، شفافیت و فرصت دادن به مردم برای تطبیق با شرایط و پول جدید است. در اینجا نقش رسانه ها، تبیین موضوع در مدارس و دانشگاهها، تست کردن طرح در ابعاد کوچک قبل از اجرای رسمی آن از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

در خصوص روش های اجرای این سیاست باید گفت طرح حذف صفر از پول ملی می تواند با حذف یک صفر یا بیشتر و یا کلاً تغییر نوع پول صورت پذیرد. اجرای این طرح به شکلهای گوناگون در کشورهای مختلف صورت گرفته است به شکلی که از حذف یک صفر در ۱۴ مورد تا حذف شش صفر در ۹ مورد بوقوع پیوسته است. در زیمبابوه دولت این کشور ۱۰ صفر از پول ملی را حذف کرد ولی میانگین این عمل در کشورها حذف سه صفر از پول ملی بوده است.

طی پنجاه سال اخیر نوزده کشور یک بار اقدام به حذف صفر کرده اند و ده کشور نیز دو بار این کار را انجام دادند. آرژانتین ۴ بار، یوگسلاوی سابق ۵ بار و برزیل ۶ بار، بولیوی ۲ بار، پرو ۲ بار، اوکراین، لهستان، مکزیک و روسیه هر یک ۳ بار و ایسلند، ترکیه، کره و غنا نیز یک بار صفر پول ملی خود را حذف کرده اند. در سال های اخیر از ۱۴ مورد حذف، یک مورد یک صفر، ۹ مورد شش صفر حذف و میانگین آن حذف سه صفر از پول ملی بوده است.

نوع پول یا عدد پول تغییر کند؟

مجدداً تاکید می شود نباید از نظر دور داشت که برای افزایش ارزش پول ملی باید قدرت اقتصادی نیز افزایش یابد و به کمک یک اقتصاد قدرتمند می توان ارزش پول ملی؛ صرف نظر از تعداد صفر یا نام آنرا افزایش داد. بادر نظر گرفتن این مهم، ایده های مختلفی در خصوص تغییر در واحد، نام یا عدد پول وجود دارد، برخی می گویند برای سهولت تبادل پولی هنوز باید اسکناسهای درشت تر مثلاً ۲۰ یا ۵۰ هزار تومانی چاپ شود. از طرفی عده ای معتقدند اگر دولت فقط یک صفر از پول ملی را حذف کند و نام آنرا تومان بگذارد مشکل خاصی حل نمی شود و در عین حال هزینه های چاپ مجدد و طراحی و غیره

نیز وجود دارد همچنین حذف یکباره چهار صفر از پول ملی ممکن است موجب مشکلاتی برای مردم شود. برخی دیگر اعتقاد دارند حذف سه صفر از پول ملی در شرایط کنونی منطقی تر باشد و اگر بخواهیم به لحاظ ذهنی نیز اثر مثبتی مترتب موضوع گردد، بهتر است حذف ۳ صفر از پول ملی همراه با تغییر نام آن به تومان اجرا شود به طوری که هزار تومان فعلی معادل ۱۰ تومان تلقی شود که بنظر این ایده به واقعیت نزدیکتر باشد گرچه برخی نظر به ابقای نام ریال و کاهش صفرها دارند. بهر حال بهتر است تومان جدید با ابعاد جدید و غیر قابل تبدیل ذهنی و یا عملیاتی جایگزین پول قبلی گردد.

نکات مهم:

نکته قابل توجه اینکه این تغییر باید اهداف کوتاه مدت و بلند مدت طرح مورد نظر را فراهم سازد. همچنین نقش و ارتباط رشد اقتصادی (قدرت تولید ناخالص داخلی) و پشتوانه های اقتصادی نظیر ذخایر طلا، ارز، انرژی و... بعنوان عوامل اساسی در قدرت و ارزش پول ملی بطور ویژه ای در نظر گرفته شود. در اصلاح پایه پولی بهتر است تدابیر لازم در خصوص واحدهای خرد آن بمنظور جلوگیری از آثار تورمی ناشی از افزایش قیمتها تا سطح حداقل واحد پایه پولی جدید اتخاذ گردد.

نکته دیگر اینکه نگرانی صادر کنندگان نیز باید مد نظر قرار گیرد چرا که افزایش ارزش پول ملی منطقی موجب کاهش قدرت رقابت صادر کنندگان در بازارهای جهانی و افت صادرات خواهد شد و این نکته ای است که باید به آن توجه داشت و در صورت لزوم بسته های حمایتی خاصی اجرا گردد. همچنین اگر این اقدام تنها به خاطر کنترل تورم صورت بگیرد، احتمال تحمیل آثار تورمی در بلند مدت بر اقتصاد دور از انتظار نیست.

مهمترین نقاط قوت طرح:

- با حذف صفرها، دیگر نیاز نیست برای یک خرید کوچک حجم زیادی از پول حمل و نقل شود
- کاهش هزینه امحاء و انتشار اسکناس
- برای شمارش اسکناسها دیگر وقت زیادی از مردم و به خصوص تحویلداران بانکها گرفته نمی شود.
- حذف صفرهای اضافی باعث کاهش هزینه های سیستم بانکی و کاهش هزینه های معاملاتی می شود
- تسهیل و کاهش استهلاک فعالیت دستگاههای خودپرداز
- حمل و نقل آسان و راحت پول
- حذف صفرها مانع نفوذ ارزهای خارجی در اقتصاد کشور می شود
- کاهش تورم در بلند مدت
- هزینه های عملیاتی و اجرایی سیستم پولی کاهش پیدا می کند
- بسبب قوی تر شدن پول و کاهش تعداد پرداخت اسکناس در دادوستدها از لحاظ روانی نیز احساس بهتری بوجود می آید و موجب افزایش اعتماد مردم می شود
- تسهیل در انجام امور بانکی مردم
- سرمایه گذاری های خارجی در کشور افزایش می یابد
- در داد و ستد روزانه از نظر عدد پول کمتری می پردازیم

برخینقاط ضعف طرح:

- صف و معطلی مردم در بانکها برای تعویض پولها
- هزینه جمع آوری و امحاء پولهای قدیمی و چاپ و توزیع اسکناسهای جدید
- حذف صفرها ممکن است در ابتدا موجب تاثیرات تورمی بر بخشی از فعالیت های اقتصادی شود که دارای آثار روانی نیز بر مردم جامعه خواهد بود
- احتمال وقوع بی نظمی بین اطلاعات قبلی و جدید در دفاتر و پایگاه های اطلاعاتی و صورت های مالی
- عدم امکان تعویض همه پولها در بازه زمانی اعلام شده
- سردرگمی مردم در فاصله زمانی دوگانگی پول
- چاپ پولهای تقلبی به خاطر عدم اطلاع مردم در فاصله زمانی جابجایی واحد پول

نتیجه گیری:

با توجه به تجربه کشورهای زیادی در کاهش صفر از پول ملی و با توجه به اهداف اقتصادی کشور در افق ۱۴۰۴ و مدنظر قراردادن جایگاه ارزش پایین ریال در حال حاضر در دادوستدهای روزمره بنظر می رسد ما نیز مجبوریم ضمن اجرای بقیه راههای شکوفایی اقتصادی و بررسی ویژه علمی و انجام تحقیقات و بررسی های لازم موضوع کاهش صفر از پول ملی را اجرا کنیم با این انتظار که با اجرای این طرح دیگر مجبور نباشیم برای یک خرید معمولی حجم انبوهی از اسکناس را همراه داشته باشیم و نهایتاً ضمن حفظ جایگاه اصلی پول ملی در بازارهای بین المللی، کاهش تورم و افزایش سرمایه گذاری خارجی در کشور را شاهد باشیم.

بنظر می رسد مناسب ترین تصمیم، کاهش سه صفر از پول ملی و تغییر نام آن از ریال به تومان به همراه تعبیه پشتوانه های مناسب برای آن باشد بنحوی که ۱۰،۰۰۰ ریال = ۱۰ تومان تلقی گردد.